

ХРИСТОЦЕНТРИЧНІСТЬ ТА АНТРОПОЦЕНТРИЧНІСТЬ СОЦІАЛЬНОГО ВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМУ: РЕЛІГІЄЗНАВЧО-ТЕОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

У статті проаналізовано зміст понять “христоцентричність”, “антропоцентричність”, “сакралізм”, “секуляризм” у контексті соціального вчення українського греко-католицизму. За допомогою аналізу й синтезу релігієзнавчо-теологічних методів констатовано необхідність підвищення соціальної ролі особистості в українському суспільстві. Встановлено, що подолання суспільної індиферентності є одним зі шляхів виходу українського суспільства з антропологічної кризи перехідного періоду.

Ключові слова: христоцентричність, антропоцентричність, сакралізм, секуляризм.

З метою глибшого пізнання соціального підґрунтя христоцентричності та антропоцентричності соціального вчення українського греко-католицизму доцільно ці поняття розглянути в контексті богословської ідеї про людину як образ Божий. Для цього намагатимемось зрозуміти водночас богословські та релігієзнавчі імплікації вітчизняних і зарубіжних дослідників про глибоку соціальну сутність людини.

Об’явлення Трійцності Бога відкриває простір для соціального аспекту людини, для тієї екзистенції, яка знаходить свій власний найповніший сенс у приналежності до спільноти. Уся фундаментальна християнська реальність – це соціальна реальність [2, с.51]. Коли Ісус Христос навчив людство молитися, він звелів звертатися “Отче наш”; коли Він здійснив перше чудо, то обрав нагоду, соціальну в найвищому значенні слова – народження нової родини; коли він заклав Євхаристію, то звертався до спільноти, кажучи: “Зробіть це на мій спомин”. Людська особа в собі й у своєму покликанні, як зазначають церковні документи, виходить за межі створеного всесвіту, суспільства та історії. На думку Івана Павла II, людина не може підпорядковуватись абстрактним ідеалам чи фальшивим утопіям, творити в суспільстві вона повинна за принципами цілковитої самовіддачі та солідарності [6, §47].

Як зазначено в “Моральній катехізисі: Життя у Христі” Української греко-католицької церкви (УГКЦ), суспільний характер християнського покликання вказує на необхідність бачення світу як спільного добра людства. Акцентовано також і на тому, що світ має об’єктивний суспільний характер. Щодо богословського осмислення християнської активності у світі є доцільним навести таку цитату: “Найважливіше є переконання, що людина у світлі віри може цілковито відкрити сутність дару створення і правдиву вартість цього дару, скеровуючи свою активність... до остаточного сповнення всього у Христі. Християнське життя у світі – це відповідь християнина на Божий заклик, що враховує також його участь у суспільному житті...” [9, §269; 270].

Інший збірник церковних документів, “Компендіум соціальної доктрини Церкви”, зазначає: “... Любов, що надихає служіння Ісуса серед людей, є любов’ю, котру він пізнав, у тісному єднанні з Отцем... Послідовники Ісуса покликані жити так, як Він, а після Його Пасхи, тобто смерті й воскресіння, жити у Ньому і Ним, завдяки щедрому дару Святого Духа, який вкорінює образ життя Христа у людське серце” [6, §29]. Богословська складова розуміння соціальної природи Церкви, як бачимо, завжди засновувалась на першочерговій думці про божественну силу та втручання у хід людської історії Божого Провидіння. Християнству властиве цілісне бачення розвитку, а будь-яка форма розвитку, що дозволяє, а ще гірше породжує певні форми виключення деяких людей, не є справжнім розвитком. У цьому, власне, і полягає христоцентричність соціальної доктрини, яка повинна зберігатися в умовах так званого постіндустріального, інформаційного суспільства, в якому ми зараз живемо. Людська спільнота покликана творити середовище, гідне людини, яка наділена найвищою вартістю й покликана до сопричастя із собі подібними та зі своїм Творцем. Таким чином, відстежується антропоцентричний характер соціального вчення українського греко-католицизму. Вершиною христологічного

розуміння соціальних взаємин є здійснення природної потреби шукати Бога, пізнавати його і жити згідно з цим знанням [5, с.521].

Загальносуспільний макрорівень церковного служіння включає в себе відносини *церква – держава, церква – нація*, ідеалом для яких у київсько-візантійській традиції є поняття помісної церкви.

Можна довго сперечатися про доцільність виснування соціальної доктрини з Євангелія, але питання можна поставити і так, чи спонукає нас дух Євангелія, яке було писане в абсолютно відмінних суспільних умовах, до соціальної відповідальності сьогодні? Чи належить лише вимушено “давати кесареві податок” (Мт. 22, 17–21), а чи бачити в цьому смисл, нехай і не першочергової ваги, підґрунтя релігійного служіння громадськості? Ці запитання не вважаємо риторичними, а намагатимемось дати на них християнську відповідь, у дусі найновіших досягнень греко-католицької суспільної думки [8, с.31].

Людство знаходиться в новій добі своєї історії і сьогоденне душевне хвилювання пов’язане власне із цими перемінами. У цей спосіб суспільство переходить від статичного розуміння парадигм, закладених у Святому Писанні, до розуміння радше динамічного та еволюційного, звідки й походить нова складність проблем, що вимагають нового вирішення. Нові обставини впливають і на саме релігійне життя. З одного боку, загострена снага раціоналізму очищує його від якогось магічного розуміння світу і від досі поширених забобонів, вимагаючи щораз більшого діяльного сприйняття віри. Багато людей зростає в щораз живішому відчутті Бога, а з другого боку – щораз більше людей заперечують Бога і релігію, начебто вимогою наукового прогресу або якогось нового гуманізму. У багатьох країнах це все виявляється не лише в поглядах філософів, а має безпосередній вплив на формування державних законів.

Як у Христі поєднані божественна і людська природа, так само поєднані у своєму бутті церква і суспільство, за принципом обміну властивостями [3, с.51]. Цей принцип поєднання даних інституцій є богословською парадигмою буття церкви. Слід підкреслити, що візантійська традиція акцентувала спільнотність церковного буття, яка була позначена надмірним впливом держави на внутрішньоцерковні процеси. Тому в наш час, зокрема й УГКЦ, як церква східної традиції, змушена опиратися на соціальні здобутки західної церкви, оскільки соціальна рефлексія східної традиції доволі незначна. Тепер, коли більшість церков східної традиції все ще зітхають за “благословенним мечем держави” як за головним засобом церковної ікономії, перед Київською Церквою відкривається шанс вийти на новий рівень суспільного служіння [3, с.53].

У сучасному українському релігієзнавстві вияв суспільного статусу релігії визначається з допомогою понять “сакралізація” та “секуляризація”. Перше поняття відображає процес розширення сфери функціонального впливу релігії на суспільство, поширення релігійного санкціонування на соціальні інститути, відносини, форми суспільної та індивідуальної свідомості людей, що приводить до розширення так званого “соціального простору” дії, функції релігії в суспільстві. У цьому контексті ситуація в Україні двояка: якщо на Заході дійсно можемо спостерігати розширення цієї функції, то на решті території держави воно лише починає набирати обертів. Вияв цієї тенденції, таким чином, є неоднозначним.

Натомість поняття “секуляризації” характеризує процес об’єктивного чи суб’єктивного звуження сфери функціонального впливу релігії на життя суспільства, індивіда, звільнення їх життєдіяльності від релігійно-церковного санкціонування. Можна вести мову про секуляризацію суспільства соціальних структур, яка є більшою мірою об’єктивною, а також про секуляризацію індивідуальної та групової свідомості (так звана суб’єктивна секуляризація) [1, с.563–564]. Саме такий секуляризаційний вимір має особливо негативний вплив на суспільство.

У цьому сенсі соціальне вчення українського греко-католицизму покликане передусім гармонізувати процеси “сакралізації” та “секуляризації” в Україні, адже досягнення такої гармонії сприятиме зростанню рівня релігійного плюралізму.

Сучасне суспільство, на наш погляд, характеризується невпинним нівелюванням ціннісних орієнтирів, наслідком якого є багатовимірний духовний занепад, який спостерігається у нашій державі. Коротко охарактеризуємо головні елементи цієї духовної кризи. Щодо моральної кризи, скажемо, що вона виражається головним чином у тотальному моральному релятивізмі, що характеризується морально-етичною дезорієнтацією окремої особи, апатії та відмови від суспільно-політичної активності, недовіри до всякої влади, справжньої втечі від будь-якої особистої відповідальності. Дійсність сучасного етапу розвитку та становлення українського суспільства є, на думку знаного дослідника цієї проблематики А.Костюка, надзвичайно багатогранною та мінливою [7, с.522].

Дуже серйозним викликом, що постав перед сучасним суспільством, як слушно зазначає дослідник О.Єгрешій, є проблема “деперсоніфікації” та дегуманізації суспільства. У вирі суспільно-політичних та економічних подій сьогодення, проблем глобалізації, особливої інтенсивності життя не рідко втрачається конкретна людина, яка повинна бути рушієм культурного поступу. Проблема дегуманізації сприймаємо як своєрідний виклик і церкві, і державі. Зазначена проблема безпосередньо пов’язана з іншою не менш важливою – проблемою релігійної індиферентності сучасного українського суспільства, з його дехристиянізацією. Дуже часто в теперішніх умовах релігійна форма домінує над релігійним змістом [4, с.65]. Щоб принаймні почати долати означенні негативні явища, держава й церква покликані тісно співпрацювати, збільшуючи рівень суспільної довіри як до однієї, так і до іншої інституції.

Отже, життя “соціальними чеснотами” залежить від кожної конкретної української людини, від того, яким ціннісним орієнтаціям вона віддасть перевагу, як трансформуються її світоглядні парадигми та в якому співвідношенні національно-культурні домінанти поєднуються із загальносвітовими, цивілізаційними, гуманістичними пріоритетами. Тому дослідження аксіологічного аспекту адаптації людини до мінливої соціальної реальності має важливе значення для формування та подальшого удосконалення, з одного боку, духовної сутності та світогляду окремої особистості, а з другого боку, – соціуму, що містить у собі активізацію творчої ініціативи особистості, яка, у свою чергу, сприятиме прогресу суспільства в усіх сферах життєдіяльності. А роль українського греко-католицизму в процесі формування ціннісних пріоритетів в українському суспільстві, безумовно, важко переоцінити.

1. Академічне релігієзнавство / за ред. А. Колодного. – К. : Світ Знань, 2000. – 862 с.
2. Бадджо А.-М. Християнське соціальне вчення : ідентичність та методологія / А.-М. Бадджо // Соціальна доктрина Церкви. – Львів : Свічадо, 1998. – С. 49–78.
3. Гаваньо І. Богословський вимір соціального життя / І. Гаваньо // Документи Патріаршого Собору Української Греко-Католицької Церкви : третя сесія (м. Львів, 30 червня – 4 липня 2002 р.). – Львів : Вид-во УКУ, 2002. – С. 50–59.
4. Єгрешій О. Католицька Акція : світське апостольство у Галичині початку 1930-х рр. (спроба історичної екстраполяції) / О. Єгрешій // Українсько-ватиканські відносини в контексті суспільних і міжконфесійних проблем. – Івано-Франківськ ; К., 2008. – С. 65–68.
5. Кияк С. Ідентичність українського католицизму : генезис, проблеми, перспективи / С. Кияк. – Івано-Франківськ : Нова Зоря, 2006. – 631 с.
6. Компендіум соціальної доктрини Церкви. – К. : Кайрос, 2008. – 549 с.
7. Костюк А. Корупція як соціальний феномен і як моральна проблема / А. Костюк // Документи єпархіальних соборів УГКЦ (2001–2002). – Львів : Секретаріат Патріаршого Собору, 2002. – С. 521–530.
8. Коул Дерем В. Перспективи щодо релігійної свободи : порівняльна структура / В. Коул Дерем // Релігійна свобода і права людини : правничі аспекти. – Львів : Свічадо, 2001. – С. 23–77.
9. Моральна катехиза. Життя у Христі. – Львів : Вид-во УКУ, 2004. – 179 с.

In the article such concepts as Chistocentrism, antropocentrsm, sacralism, secularism have been analyzed in the context of Ukrainian Greek Catholicism social study. With the help of analysis and synthesis of religious study's social role in the Ukrainian society has been stated. Overcoming of social indifference has been identified as one of the ways for the Ukrainian society to cope with the anthropocentric crisis of the transitive period.

Key words: chistocentrism, antropocentrsm, sacralism, secularism.